



Grondgebonden zonneparken

Verkenning naar de afwegingskaders rond locatiekeuze en
ruimtelijke inpassing in Nederland

1. Inleiding

Zonne-energie wordt gezien als een kansrijke optie om bij te dragen aan een duurzamere (lokale) energievoorziening. Grote grondgebonden zonneparken zullen de komende jaren in Nederland steeds vaker ontwikkeld worden.

De realisatie van duurzame energie projecten - zoals zonneparken – betekent dat voor veel burgers energie opwekking ook letterlijk zichtbaar wordt door veranderingen in het bestaande landschap.

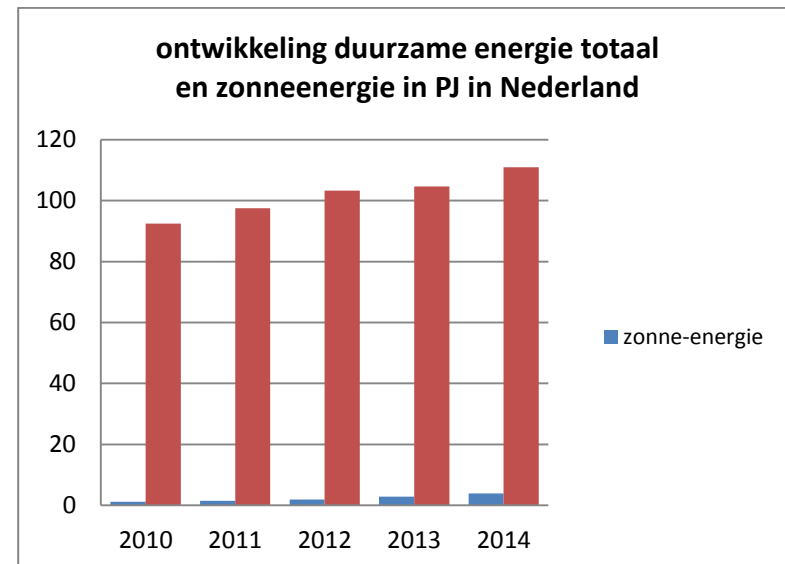
Initiatiefnemers, overheden, netbeheerders, belanghebbenden én burgers stellen zich de vraag welke locaties de beste mogelijkheden bieden voor de ontwikkeling grondgebonden zonprojecten. Hierbij komen vragen aan de orde zoals **waar, in welke omvang en onder welke voorwaarden.**

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) wil hen met deze publicatie ondersteunen bij het verwerven van inzicht in afwegingskaders voor locatiekeuze en ruimtelijke inpassing. Deze publicatie is tot stand gekomen op basis van onderzoek door bureau ROM3D in opdracht van RVO.nl en is uitgevoerd in de periode augustus tot december 2015 en bij RVO.nl beschikbare informatie en kennis.



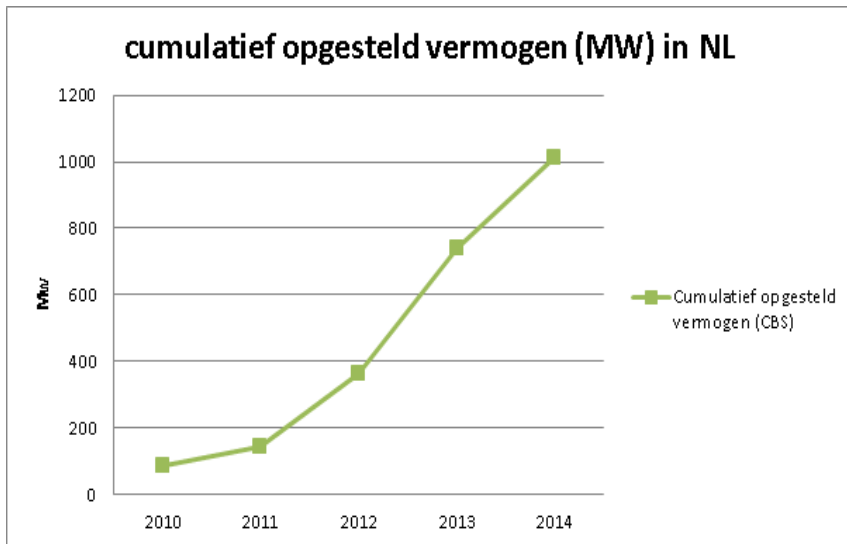
2. Zonne-energie in Nederland

Zonnestroom levert vooralsnog een relatief bescheiden bijdrage aan de productie van duurzame energie in Nederland. Verder prijsdalingen en een enorm potentieel maken dat dit in de toekomst kan veranderen. Waarschijnlijk brengt de toekomst naast vergaande energiebesparing een mix van hernieuwbare energiebronnen zoals zon, windenergie, waterkracht, biomassa en aardwarmte.



In Nederland kennen we vooral toepassingen op daken en aan gevels. Verdere opschaling van de technologie en de energietransitie vragen meer dan de beschikbare ruimte op en aan gebouwen. In omringende buurlanden is de ontwikkeling van zonneparken al langer praktijk.

De laatste jaren groeit het opgestelde vermogen aan zonne-energie in Nederland flink door, zo blijkt uit de onderstaande figuur:



Op en aan gebouwen varieert de omvang van enkele panelen tot ca. 3 MW. Grondgebonden zonne-energiesystemen komen voor vanaf enkele panelen tot omvang van enkele tientallen hectares in de vorm van zonneparken, zonneakkers of zonneweiden.

Economie

Grootste knelpunt en bepalende factor voor realisatie van zonne-energie projecten is de businesscase.

- Grotere projecten zijn niet per definitie rendabeler dan kleinere projecten. Tegenover de inkoopvoordelen door de grotere schaal geldt dat kosten voor netaansluiting, netaanpassingen en kosten die te maken hebben met ontwikkelen, bouwen en instandhouding relatief groter worden bij grootschaligere projecten.

- Zonder salderen (projecten tot ca. 0,2 MW, aangesloten op net via aansluiting max 3 x 80 A), belastingskorting (postcodevoorsorgregeling), fiscale voordelen (EIA) of subsidie (SDE+) levert de verkoop van opgewekte energie te weinig op voor een haalbare businesscase.
- Gezien het nog zeer beperkte financiële rendement zijn veelal andere argumenten, zoals imago, maatschappelijk rendementen als werkgelegenheid en participatiemogelijkheden voor burgers, innovatie/ervaring opdoen bepalende factoren bij de keuze voor zonne-energie.

Markt staat klaar voor opschaling

Gesprekken met ontwikkelaars en overheden en een analyse van berichten in de pers laten tientallen projecten zien waarbij parken van enkele ha maar regelmatig ook tientallen tot soms meer dan 100 hectare grote zonneparken in voorbereiding zijn.

Bijlage 1 en 2 geven overzichten van grondgebonden zonneparken waarvoor RVO SDE+ subsidie heeft verleend en initiatieven die in ontwikkeling zijn.



Techniek en verschijningsvormen

Belangrijkste voorwaarde voor toepassing van zonne-energie is dat er geen belemmeringen (schaduwvorming) zijn. Optimale opbrengst wordt bereikt bij zuidoriëntaties (tussen zuidoost en zuidwest) en een hellingshoek van 35 graden. Om een optimalere spreiding van de opbrengst over de dag wordt ook wel gekozen voor oost-west opstellingen.



Zuid opstelling, Bergen



Oostwest opstelling

Combinatie met andere ruimtelijke functies zorgt voor afwijkende verschijningsvormen.



Wandelpark met zonnepanelen



Combinatie met agrarische functie



Combinatie met infrastructuur



- Bij grondgebonden installaties vraagt fundatie en ondersteuningsconstructies voor de panelen specifieke aandacht.
- Het systeem dient inpasbaar te zijn op de bestaande LS- of MS- elektriciteitsinfrastructuur (laagspanning of middenspanning). Aanpassingen zijn technisch niet ingewikkeld, hun effect op de businesscase en financiële haalbaarheid van een zonproject kan echter wel groot zijn.

Regelgeving

Toepassingen van zonne-energie op gebouwen zijn doorgaans vergunningvrij, maar niet vrij van regels. Naast een aantal specifieke eisen ten aanzien van plaatsing, bijvoorbeeld afstand tot dakrand, in dakvlak) moet worden voldaan aan het Bouwbesluit en het burennrecht uit het burgerlijk Wetboek, burenn mogen geen hinder ondervinden.

Voor grondgebonden zonne-energie systemen is vrijwel altijd een Omgevingsvergunning nodig. Gemeenten zijn bevoegd gezag voor verlenen van de Omgevingsvergunning.

Zonne-energiesystemen met een omvang vanaf 50 MW kunnen vallen onder de Rijks coördinatieregeling.

3. Waar ? Locatiekeuze

De locatiekeuze is afhankelijk van:

- de initiatiefnemer
- de afstand tot het net
- de landelijke of stedelijke toepassing

- de combinatie met andere functies
- de maatschappelijke acceptatie
- het eigendom, de grondpositie
- de invloed van de locatie op opbrengst, economie

Initiatiefnemer

De locatiekeuze voor een grondgebonden zonne-energiesysteem wordt bepaald door de initiatiefnemer. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden tussen:

1) initiatiefnemers die een zon-installatie ten behoeve van de verduurzaming van hun (locatiegebonden) woning, bedrijf of instelling willen realiseren:

- omvang beperkt
- in overeenstemming met verbruik
- opgewekte energie wordt deels direct verbruikt



2) Energiecoöperaties, die lokaal (op buurt, wijk, dorp of stad) met burgers en bedrijven als collectief zonne-energie willen ontwikkelen:

- coöperatief/ collectief met (lokale) burgers en bedrijven
- financiering middels crowdfunding , participatie
- alle opgewekte energie wordt aan net geleverd



Zonnepark Bergen Energie

3) initiatiefnemers /projectontwikkelaars voor wie de ontwikkeling en exploitatie van een zonnepark op zichzelf / los van de omgeving staat:

- commerciële, professionele project ontwikkeling
- vaak meerdere locaties tegelijk in ontwikkeling, werkgebied heel Nederland
- alle opgewekte energie wordt aan net geleverd;

4) Gemeenten kunnen in hun rol als vergunningverlener initiatieven ruimte geven of een vergunningsaanvraag afwijzen. Gemeenten kunnen zelf ook initiatiefnemer zijn, door in nieuwe bestemmingsplannen, structuurvisies en beleid locaties voor zonne-energie te benoemen en ontwikkelende partijen hiervoor te werven.

APELDOORN - De gemeente Apeldoorn zoekt ondernemers die in het noordoosten van Apeldoorn, bij Zuidbroek, een zonnepark willen realiseren.

Apeldoorns Stadsblad feb 2016

Afstand tot elektriciteitsnet

De businesscase wordt sterk beïnvloed door de kosten van netaansluiting. De locatiekeuze is bepalend voor de afstand tot het net en eventueel benodigde netverzwaring. In geval de opgewekte energie lokaal benut kan worden levert dat een voordeel op voor de initiatiefnemer, de netbeheerder of beiden.

- Realisatie bij of in nabijheid van grote verbruikers kan netverzwaring en transportverliezen op netwerk (ca 3 %) voorkomen;
- Aansluitingskosten tot geschikt aansluitpunt op net zijn voor rekening van de initiatiefnemer
- Netbeheerder is verplicht elke opdracht tot aansluiting te realiseren, ook als dat betekent dat reeds bestaande net daardoor verzaamd moet worden.

Friesch Dagblad
Vrijdag 22 januari 2016

Better 27

Dure stroomkabel leidt tot gesteggel

Het kost een half miljoen euro om het zonnepark van Garyp op het net aan te sluiten. Dat moet de Eerzijk Koöperasie Garyp betalen, vindt netbeheerder Liander. De coöperatie is het daar niet mee eens.

over een oplossing. De coöperatie wil de opbrengst van het park gebruiken voor initiatieven in het dorp. Liander moet nadenken over de bestemming van dat geld.

Benedictus. 'Wij zijn in principe klaar om te bouwen, maar zijn al een aantal maanden bezig om aansluiting te bewerkstelligen op het openbare net, zodat wij leveren kunnen. Nu we hier tegenaan lopen merken we dat we aan het ponsen zijn. Dat wij voor een aansluiting op het net moeten betalen, zeggen we. Maar wij zijn geen commercieel bedrijf dat winst wil maken. Dit is een initiatief uit de samenleving om op een duurzame manier energie op te wekken.'

De hoge rekening die aan de dorpscoöperatie wordt gepresenteerd stroomt niet met de ambities van de overtuiging om meer duurzame energie op te wekken, vindt Benedictus. Hij vindt dat ook dat initiatief van Garyp niet zouden moeten opdraaien voor de kosten van een netverzwaring. 'Er zijn in de toekomst nog wel meer wijndit soort initiatieven. Hoe wordt daar dan mee omgegaan?'

Torenhege kasten
Dorpscoöperaties zouden niet met torenhege kasten moeten worden opgevoerd, vindt ook Sybrand Trijstra van de Vries van de Energieverleiders. Bij Energieverleiders Fryske

Er komen meer van initiatieven. Hoe wordt daarmee omgegaan?

Benedictus houdt fornuizen goede hoop. 'Het zonnepark komt er, maar het heeft meer tijd nodig en wordt daardoor als we de aansluiting zelf moeten betalen. De vijf ton roeden we moeten lenen. De financieringslast wordt dus hoger en dat brengt meer risico met zich mee. Als er een keer een dip in de energieprijzen zit, komen we sneller in de rode cijfers.'

De energiecoöperatie heeft al aangekocht bij het Fryske Skjema Fryske Energie (FSB). Dit door de provincie overgenomen staat dat le-

ten groot zonnepark heeft een zware aansluiting nodig. Foto: Shutterstock

Garyp | Het is een mooi initiatief: een zonnepark op een voormalige vuilstortplaats dat jaarlijks zo'n zes megawatt stroom gaat leveren. Die zes megawatt is genoeg om ruim 1700 huishoudens van stroom te voorzien.

Het netwerk dat er nu ligt is daar niet op berekend. Speciaal voor het Garypster zonnepark moet er een zwaardere kabel worden aangelegd naar Burgum, onder de Centrale As en het Prinses Margrietkanaal door. Dat kost een half miljoen euro en is volgens netbeheerder Liander voor rekening van de coöperatie.

Volgens Karen Nitschke, woordvoerder van Liander, is de netbeheerder gebonden aan de wet. „Of het een zonnepark, windpark of melkfabriek is, voor een bepaalde zwaarte is een zogenaamde AC6-aansluiting nodig. EKG stelde voor dat te omzeilen door het op te knippen in drie AC5-aansluitingen, maar dat mag niet volgens de wet. We staan heel positief ten opzichte van zo'n lokaal duurzaam project en denken graag mee. We hebben voorgesteld het park op een andere plek dichterbij het onderstation te plaatsen. Want de kosten liggen mede zo hoog door de afstand tussen het zonnepark en het station in Burgum.”

In onderstaande tabellen staan de meest voorkomende aansluitingen met een indicatie van maximaal aan te sluiten MW zonnepanelen

Kleinverbruik										
Fase	1	1	1	1	3	3	3	3	3	3
amperage	6	25	35	40	25	35	40	50	63	80
kW	1	5	8	9	17	24	27	34	43	55
Grootverbruik ms/l/s					Grootverbruik ms/d					
Fase	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
amperage	80	100	125	160	200	250	315	355	400	500
kW	55	69	86	110	138	173	218	245	277	346

De website Energie in beeld geeft kaarten van energieverbruik van Nederland op wijkniveau met daarbij de mogelijk netaansluitpunten. Zonneparken vanaf 6 MW moeten uitgaan van aansluiting op MS/T-station, voor parken > 10 MW aansluiting op H/MS-station.

Stedelijk versus landelijk gebied

Zowel voor zonneparken in of nabij stedelijk gebied als voor zonneparken in buitengebied zijn argumenten:

- Locaties in stedelijk gebied zijn in het algemeen kleiner en duurder (hogere grondprijs).
- In het buitengebied zijn er minder omwonenden die last zouden kunnen hebben van systeem.
- In stedelijk gebied zijn veel meer aansluitpunten en zwaardere netten aanwezig.
- Zonne-energiesystemen zijn bouwwerken en zien er zo uit.
- Zonneparken kunnen beschouwd worden als een vorm van (energie)teelt of oogst van zonne-energie.
- In het buitengebied is de impact op flora, fauna en ecologie groter dan in (reeds verhard/versteend) stedelijk gebied.
- Gronden in buitengebied zijn bedoeld voor voedselproductie.

Als meest geschikte locaties in landelijk gebied worden gezien die locaties in landelijk gebied met kenmerken van verstedelijking: aan de rand van bebouwing of infrastructuur (langs, bij of in infrastructuur), erven of bouwblokken bij agrarische bedrijven, in glastuinbouwgebieden, braakliggende gronden met bouw of industriebestemming, op het water.

Als meest geschikte locaties in stedelijke gebieden worden gezien braakliggende gronden, inbreidingslocaties en niet verkochte bouwkvavels of industrieterreinen.

Vanuit de benadering dat zonne-energie een stedelijk ontwikkeling is, is een veel gebruikte RO-instrument de zogenaamde Ladder voor duurzame verstedelijking, waarbij de plaatsing in principe dient plaats te vinden binnen of nabij stedelijk gebied en pas in tweede instantie op andere locaties in het buitengebied. Oplopend ziet dit model er als volgt uit:

daken – urbaan – industrieterreinen – stortplaatsen – warme grond – rand van bebouwde kom – erven van boerderijen – langs infrastructuur, zoals op- en afritten – voormalige stortplaatsen - landbouwgrond (dubbelgebruik) – landbouwgrond (monogebruik) en de natuurnetwerken.

Deze ladder voor duurzame verstedelijking is getrapte (cascade) op traditionele RO gebaseerde locatie bepaling. Duurzaamheid en participatie worden hierin niet meegenomen. Ander nadeel is dat de ladder veelal ook haaks staat op businesscase en netbeschikbaarheid

Combinatie met andere functies

De functie van opwekking zonne-energie kan samengaan met reeds aanwezige of andere ruimtelijke functies:

- Meest bekend en in Nederland vaak toegepaste dubbelfunctie van zonne-energie is die op daken of aan gevels van gebouwen.
- Tussen de rijen (of bij hoger geplaatste opstellingen ook onder de opstelling) kunnen bij grondopstellingen agrarische functies plaatsvinden (weide, vrije uitloop voor kippen).

- Waterberging en bassins met drijvende zonnepanelen.
- Zonnepanelen op hellingen van (spoor- en rivier) dijken.
- Als geluidschermen langs wegen.
- Als overkapping bij parkeerterreinen.
- Zonnepark op stortplaatsen.
- Als tijdelijke functie op braakliggende grond bestemd voor toekomstige bebouwing.
- Tussen landingsbanen op vliegvelden, in middenberm bij snelwegen of in midden rotondes.

Tegenover het voordeel van dubbel ruimtegebruik staat dat er extra aandacht nodig is voor inpassing. Hogere stellages in landelijk gebied om de agrarische functie eronder mogelijk te maken, maken de aanwezigheid van een zonnepark ook zichtbaarder.

De combinatie van zonneparken en windenergie is vaak heel gunstig, doordat beide technieken grotendeels gebruik kunnen maken van dezelfde netaansluiting. De zon schijnt het meest als het juist minder hard waait.

Maatschappelijke acceptatie

Grondgebonden zonneparken zijn in NL nog een relatief onbekend bij burgers. Ook de schaalvergroting die momenteel plaatsvindt hierin. Het zogenoemde NIMBY-effect, bekend bij windenergie en opvanglocaties voor vluchtelingen, kan ook optreden bij grootschalige zonneparken. Om die reden zijn er gemeenten die participatie en/ of maatschappelijke acceptatie als voorwaarde stellen. Het is dan aan de initiatiefnemers dit aan te tonen.

- Initiatiefnemers worden uitgedaagd projecten zo vorm te geven dat er een acceptabele verdeling tussen lusten en lasten voor omwonenden is.

- Locaties waar veel andere belanghebbenden belang bij hebben of relatief veel hinder ondervinden van een zonnepark zullen maatschappelijk minder geaccepteerd worden.
- Bij participatie wordt burgers de mogelijkheid geboden (voor een deel) mede-eigenaar van het zonnepark te worden, maatschappelijke acceptatie kan bereikt worden met participatie, maar gaat erom dat alle belanghebbenden (ook die niet (kunnen) participeren) positief zijn tegenover het project.
- In veel gemeenten zijn de afgelopen jaren energiecoöperaties actief geworden.

De 7 principes van de coöperatieve beweging in het kort:

- 1) *Open en vrijwillig lidmaatschap: iedereen die gebruik kan maken van de diensten en verantwoordelijkheid als lid op zich kan nemen kan lid worden*
- 2) *Democratische controle door leden : verantwoording tegenover de leden en gelijk stemrecht (elk lid een stem)*
- 3) *Economische participatie van de leden : leden dragen op een billijke manier bij aan kapitaal van de coöperatie, ontvangen hiervoor eventueel een bescheiden compensatie. Meerwaarde wordt gebruikt voor versterking coöperatie en nieuwe activiteiten van de coöperatie.*
- 4) *Autonomie en onafhankelijkheid : bij aangaan van overeenkomsten of aantrekken van kapitaal dient de autonomie gewaarborgd te zijn*
- 5) *Onderwijs, vorming en informatieverstrekking: binnen de coöperatie en aan brede r publiek*
- 6) *Samenwerking tussen coöperaties: ter versterking van de beweging*
- 7) *Engagement voor de gemeenschap : coöperaties dragen bij tot de duurzame ontwikkeling van de samenleving in een kader dat aedraen is door hun leden.*

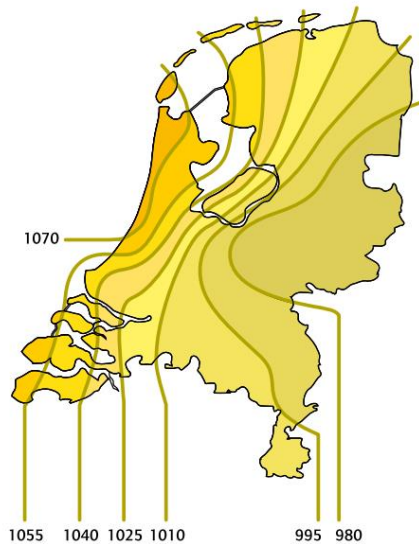
Eigendom, grondpositie

Voorwaarde om een zonnepark te kunnen realiseren, zijn de (on)mogelijkheden om een locatie te verkrijgen. Dat kan zijn in eigendom, maar er zijn ook voorbeelden van pachten of huren van gronden. Dit gebeurt ook bij grote daken. Als een initiatiefnemers zelf geen eigenaar is, is het de vraag of hij dat kan worden/ gebruiksrecht kan verkrijgen.

- Anders dan bij wind-energie of andere vormen van grootschalige hernieuwbare energie is zonne-energie modulair op te bouwen, dus schaalbaar. De belangstelling van burgers en ondernemers met daken/gronden om zelf zonne-energie projecten te ontwikkelen groot.
- Overheden die zelf over gronden beschikken kunnen deze beschikbaar stellen aan initiatiefnemers, lokale energie coöperaties en/of projectontwikkelaars
 - Rijkswaterstaat is momenteel bezig met het in kaart brengen van geschikte locaties voor duurzame energie om deze gronden en wateren met een tender te verpachten aan initiatiefnemers.
- Op dit moment is de businesscase van zonne-energie nog zo fragiel, dat daaruit nauwelijks tot geen middelen beschikbaar zijn om een vergoeding voor het grondgebruik te betalen.

Invloed van locatie op opbrengst, economie

- In stedelijk gebied liggen grondprijzen in het algemeen hoger.
- In stedelijk gebied is kans op aanwezigheid geschikt netaansluitpunt dichtbij of op de locatie groter.
- Zonaanbod is in het westen iets meer dan in het oosten van Nederland.



Verdeling van het zonaanbod in Nederland.
De waarden zijn uitgedrukt in kWh/m² per jaar

- Kosten voor vergunningen en leges verschillen per gemeente
- Opgewekte elektriciteit kan aangeboden worden aan een leverancier naar keuze ongeacht de locatie in Nederland.
- De grootte van het zonne-energiesysteem bepaalt welke aansluiting nodig is en waar een geschikt aansluitpunt op het net ligt, maar is daarnaast ook bepalend voor subsidiemogelijkheden.

	Kleinverbruik	Grootverbruik	'Virtueel'
Salderen	x		
Postcoderoos	x	x	x
SDE +		x	

4. In welke omvang?

Er is geen standaard omvang voor een zonne-energie systeem en ook de termen klein en groot worden veelvuldig door elkaar gebruikt. Bovendien geldt : wat voor de één groot of grootschalig is, wordt door een ander gezien als klein, kleinschalig of versnipperd.

- Per hectare kunnen 0,6 tot 1,2 MW aan panelen worden geplaatst, gemiddeld wordt gerekend met 0,8 MW per hectare.
- Grondgebonden zonneparken > 0,5 MW worden door burgers al als grootschalig ervaren.

Onderstaande figuur geven een visualisatie van een zonnepark van respectievelijk 1, 10 en 100 hectare.



1 hectare – grootte van een boerenerf



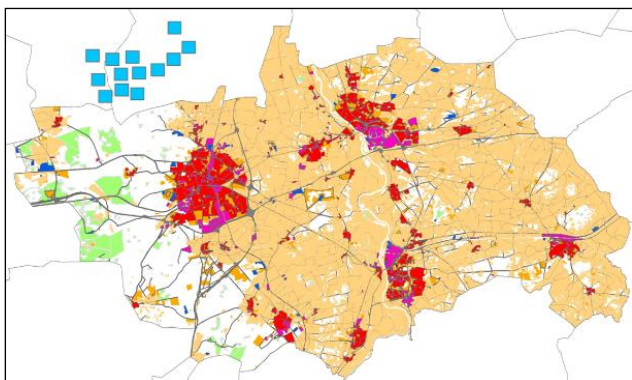
10 hectare – grootte van enkele percelen



100 hectare – grootte van een dorp

Voorbeeld: Stedendriehoek

Zeven gemeenten rond de driehoek Apeldoorn, Zutphen, Deventer hebben de ambitie om in 2020 voor 2800 huishoudens het elektriciteitsgebruik met zonne-energie gedekt te hebben. Dit betekent 1200 ha zonne-energie, weergegeven met 12 blauwe vierkantjes van elk 100 ha, die ergens in het gebied een plaats moeten gaan vinden.



In Nederland kennen we nog nauwelijks grondgebonden zonneparken, zeker niet van de omvang van 10 hectare of groter.

Top 10 van grootste zonne-energie systemen in Nederland

Nr.	Naam	Afmeting (MWp)	Locatie	Type	Jaar
1	Zonnepark Ameland	6	Ameland	veld	2016
2	Heineken	3	Oss, Drachten, Etten-Leur, Rotterdam, Amsterdam, Heerlen, Houten en Deventer	dak	2015

3	Wehkamp	2,5	Zwolle	dak	2015
4	Floriade	2,3	Haarlemmermeer	dak	2002
5	Solarpark Azewijn	1,8	Azewijn	veld	2011
6	Venco Campus	1,6	Eersel	dak	2012
7	Hitachi Data Systems	1,6	Zaltbommel	dak	2013
8	ThyssenKrupp	1,5	Veghel/Zwijndrecht	dak	2015
9	Bunnikplants	1,4	Bleiswijk	dak	2015
10	Plantion	1,4	Ede	dak	2015

Momenteel zijn er echter tientallen initiatieven voor zonneparken van 5 tot 10 hectare en zelfs al enkel initiatieven van meer dan 50 hectare (zie overzicht bijlage 1 en 2). Bij zonne-energie kunnen initiatieven in korte tijd ontstaan, vooral als er kansen worden gezien voor verkrijgen van subsidies.

Per ha heeft zonne-energie een hogere opbrengst dan bijvoorbeeld de teelt van bio-energie of windenergie. Bij windenergie is dit vooral omdat windmolens op enige afstand van elkaar geplaatst dienen te worden. Bij Zonne-energie en bio-energie wordt nagenoeg het gehele oppervlak gebruikt, bij windenergie is het direct gebruikte oppervlak (plaats turbine, toegangswegen) vele malen kleiner. In hoogte neemt daarentegen windenergie de meeste ruimte in beslag.



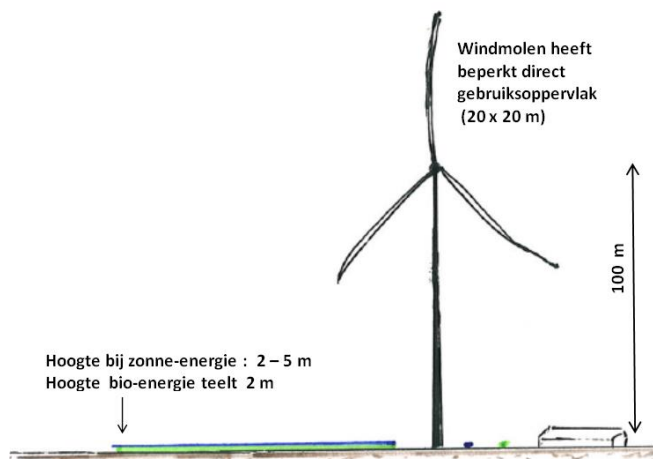
Wind-energie, 4 molens (3 MW, 2000 draaiuren)
per 100 ha
Direct gebruikt oppervlak < 25 ha
Productie jaarlijks 24.000 MWh



Bio-energie (mais vergisting) per 100 ha
Productie jaarlijks 2400 MWh



Zonne-energie (80 MW) per 100 ha
Productie jaarlijks 80.000 MWh



Ambities richting 2020, 2030 en 2050 versus huidig beleid

Veel gemeenten streven op langere termijn naar volledige energie neutraliteit. Voor veel gebieden lijkt dit niet te kunnen zonder grondgebonden zonneparken en ook niet zonder zonneparken in het buitengebied.

Naast windturbines en andere vormen van duurzame energie zullen grondgebonden zonneparken hard nodig zijn om de gestelde ambities te halen. Het gaat dan vaak om vele tientallen en soms honderden hectares aan te realiseren zonnepark per gemeente.

In verschillende gemeenten zijn de groottes van zonneparken die in ruimtelijk beleid worden genoemd in de orde maximaal 1 tot 3 hectare. Dit lijkt te beperkt om invulling te geven aan de duurzaamheidsambities. Een goede afstemming tussen afdelingen Duurzaamheid en ruimtelijk Ordening kunnen ervoor zorgen dat voldoende ruimte wordt gegeven voor de ambities en tegelijk de best mogelijk ruimtelijk inpassing gevonden wordt.

Tabel: Omvang van kleine en grote zonneparken bij diverse gemeenten en provincies.

gemeente/ provincie	Wat is klein?	Wat is groot ?
Achterhoekse gemeenten	Geen definitie	750 boerderijen x 60% bouwvlak x 1 ha. 1 ha: 60% bouwvlak is 2400 panelen
Barendrecht		1400 panelen
Bronckhorst	Mag nog niet: wachten op uitspraak prov.	> 1 ha: kwekerij is 7 ha
Delfzijl		30 hectare + 4,5 Megawatt +
Den Helder	Geen	groot > 1a
Duiven		1,4 ha

gemeente Groningen	3 zonneparken in totaal 150.000 panelen 50 ha, Woldjerspoor 14 MW= 47.000 panelen 15 ha, Hoogkerk 3 ha	
Goeree Overflakkee	Zijn aan het nadenken over verschillende grootte klassen, randvoorwaarden per klassen moeten nog bedacht worden	
Haarlemmermeer	Bijna 200 ha	
Lingewaard	100 ha voor glas beschikbaar, maar uitgifte laag	2,75 hectare
Lochem	Klein = <50 m2: binnen bouwvlak + direct aansluitend aan het bouwvlak	?
Middelburg	Oppervlak van circa 12 hectare met een nominaal vermogen van circa 14,4 MW	
Raalte	7000 zonnepanelen (1,8 MW)	
Tiel	2 km Zonnescherm langs de A15 bij Tiel	
Twenterand	3x particulier, <1 ha	> 1 ha
Utr. Heuvelrug	Maximaal (2 x) 50 m ²	Bedrijven voor eigen gebruik ter plaatse mogelijk
Veghel	Bijna 3 ha	
Voorst	Op bouwvlak mag en < 20m2 erbuiten	afwijkingsprocedure of bestemmingsplanwijziging
Wageningen	Eigen gebruik < 15 kWp	> 15 kWp
Zutphen	Geen definitie	3 a 5 ha
Fryslân	Nee	ja: > 1 ha
Gelderland	Nee	5-10ha
Groningen provincie	Op bouwvlak	Niet geschikt voor landbouw, recreatie, natuur
Overijssel	Het plangebied is 0,5 ha of groter of de totale investering in de energieopwekking is € 50.000 of meer	

Zeeland	Nvt	Nee, een agrariër aansluitend aan het bouwvlak, een zonnepark tot maximaal 3 ha
----------------	-----	---

In bijlage 4 wordt overzicht gegeven van huidig beleid van diverse gemeenten en provincies.

5. Onder welke voorwaarden?

Naast locatie en omvang wordt veelal ook de vraag gesteld op welke manier, wanneer of door wie een zonnepark gerealiseerd zou moeten worden. Welke voorwaarden kunnen of moeten worden gesteld?

Hieronder worden de volgende voorbeelden toegelicht:

- Zonder voorwaarden?
- Goede lusten/lastenverdeling
- Uitsluiting of aanwijzing van locaties of gebieden
- Multifunctioneel of dubbel ruimtegebruik
- Tijdelijke functie
- Landschapstype, soort landschap , ruimtelijke inpassingseisen aan de randen

Zonder voorwaarden ?

Dit is momenteel de meest voorkomende situatie in Nederland, omdat zonneparken nog een relatief nieuw fenomeen zijn. Voor elk grondgebonden zonne-energiesysteem zal echter een omgevingsvergunning nodig zijn, veelal met bestemmingsplanwijziging of via uitgebreide procedure. Formeel of informeel stellen gemeenten als plantoetser eisen of maken de afweging wel of geen medewerking te verlenen aan een initiatief. Gemeenten kunnen ook bewust

kiezen voor het niet opstellen van – formeel- beleid om ongewenste initiatieven gemakkelijk te kunnen afwijzen. Of juist om open te staan en de ruimte te hebben ervaring op te doen met nieuwe initiatieven.

Dakgebonden zonne-energiesystemen zijn vergunningsvrij (muv beschermde dorps- en stadsgezichten en monumenten).

Gemeente Weststellingwerf stelt dat zonne-energie als vorm van agrarische energieteelt vergunningvrij is (past binnen huidige agrarische bestemming).

Goede lusten/ lasten verdeling

In de beoordeling van de initiatieven speelt dan niet zozeer de locatie, omvang of hoe het er precies uit moet zien, maar veel meer wie en voor wie, waarbij lokale opwekking en lokale initiatieven en participatie als belangrijke voorwaarden worden gezien.

Bij goede verdeling lusten/lasten is zelfs een zonnepark of windmolen in een natuurgebied denkbaar, als de opbrengsten van het zonnepark of de molen ervoor zorgen dat het natuurgebied onderhouden en in stand gehouden kan worden (Hof van Twente).

Voorwaarden stellen of selecteren van initiatieven op basis van lusten/lastenverdeling, participatie, maatschappelijk draagvlak is iets waar veel gemeenten het belang van inzien, maar momenteel nog worstelen met de juridische verankering hiervan. Dat lijkt in het huidige RO-beleid en -instrumentarium niet goed passend.

Vanuit de wens te sturen op zoveel mogelijk dak- en stedelijke toepassing van zonne-energie kan beleidsuitgangspunt zijn dat eerst of gelijktijdig met een

grondgebonden zonnepark in buitengebied ook daken of stedelijke gebieden worden benut.

Uitsluiting of aanwijzing van locaties of gebieden

Vanuit cultuurhistorische waarde, natuurbescherming, bescherming landbouwgronden kan uitsluitingsbeleid een regulerende werking hebben.

Middels aanwijzing kunnen gemeenten richting initiatiefnemers duidelijk aangeven welke locaties de voorkeur hebben voor de ontwikkeling van zonneparken. Op de specifiek aangewezen locaties of gebied kan met een eenvoudige procedure een zonnepark ontwikkeld worden.

Multifunctioneel/ dubbel ruimtegebruik

Beleid kan erop gericht zijn multifunctioneel ruimtegebruik van zonneparken te bevorderen. Niet in alle gevallen betekent de combinatie van functie ook efficiënter ruimtegebruik als de combinatie met een andere functie betekent dat per oppervlak minder zonnepanelen geplaatst worden. Innovaties zullen in de toekomst nieuwe combinaties van functies mogelijk maken.

- Gemeente Bronckhorst combineert recreatieve functie met opwekking in zonnepark de Kwekerij.
- Fietspad, snelwegen met zonnepanelen
- Drijvend op water

Tijdelijke functie

Provincie Noord-Holland beschouwt installaties voor de opwekking van zon als een tijdelijke functie, die aan het einde van de levensduur (15 – 25 jaar) moet worden opgeruimd en waarna het gebruikte oppervlak weer zijn oorspronkelijke bestemming hervindt.

Landschapstype, soort landschap , ruimtelijke inpassingseisen aan de randen

Per landschapstype of soort landschap kunnen verschillende voorwaarden gesteld worden om te zorgen voor een goede ruimtelijke inpassing, zoals eisen aan maximale hoogte, omvang (hoeveel panelen) , zichtbaarheid vanuit de omgeving, natuurlijke omheining.

Deze eisen worden met name of veelal enkel *bij toepassingen in buitengebied* gesteld:

- Landschapsplan als eis: Wat betreft de inrichting willen sommige gemeenten een beeldkwaliteitsplan of dat de welstandscommissie er naar kijkt .
- Eenvoudige groene buffer: De Friese gemeente Weststellingwerf heeft in het bestemmingsplan voor twee zonneparken een groene bufferzone opgenomen. Deze zone dient zo te worden ingericht dat zij aansluit bij het omliggende landschap.
- Kernkwaliteiten als uitgangspunt: als zich een concreet initiatief voordoet, wordt vaak verwezen naar bestaand beleid over het landschap zoals een landschapsontwikkelingsplan of uitgewerkte landschapsplannen of een landschapstypologie met daarin vastgelegd de kernkwaliteiten van dat landschapstype. Soms wordt gevraagd om bestaande waarden te versterken en daarin te investeren of ook buiten het plan bijvoorbeeld een houtwal of een dijkje aan te leggen.

Den Helder stelt bijvoorbeeld dat zonneparken niet het open landschap mogen belemmeren. Zonneparken zijn dan niet uitgesloten maar moeten zo laag worden gehouden dat er 'over heen' gekeken kan worden.

Gemeente Twenterand heeft specifiek voor verschillende landschapstypen inrichtingseisen uitgewerkt waarbij de zonneparken zich moeten voegen in de bestaande landschapsstructuur en deze moeten versterken.

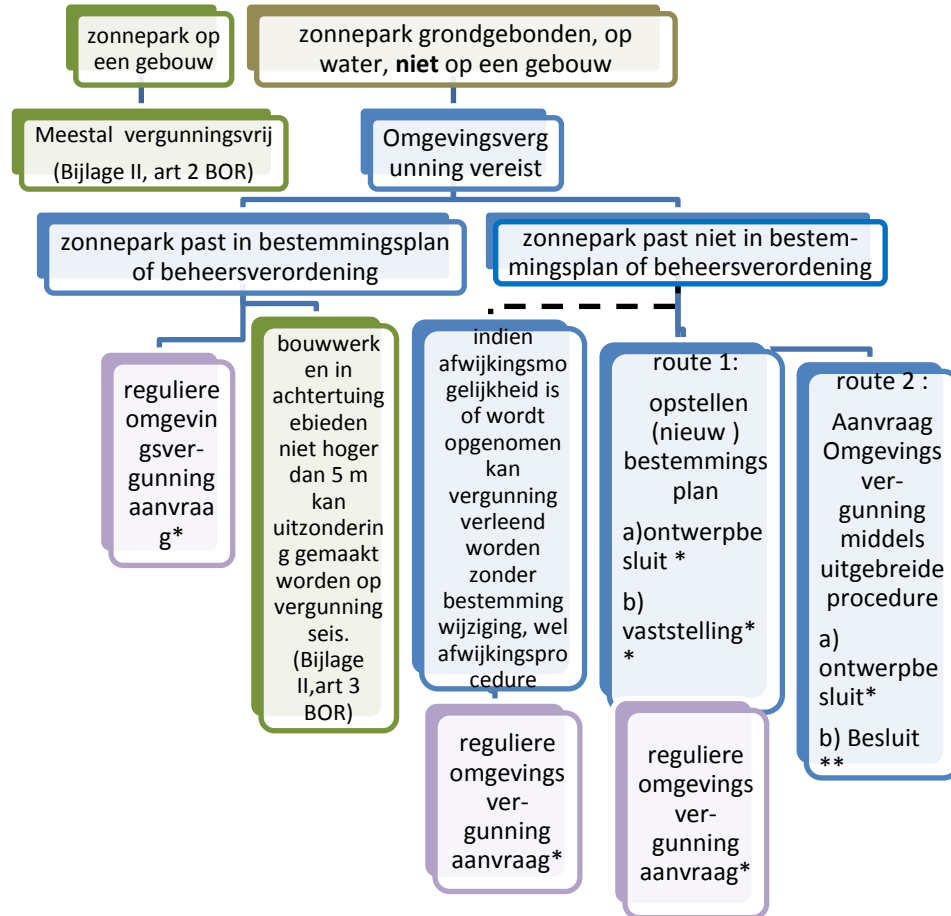
Een voorbeeld van positieve transformatie is de omvorming van voormalige boerenerven met kassen of vervallen gebouwen met asbest tot zonneakkers. Op gemeenteniveau zouden zo tientallen – voormalige - boerenerven gezamenlijk een soort meta zonnepark kunnen vormen (de coöperatie Achterhoekse gemeenten AGEM)

6. Procedures

Omdat veel gemeente nog geen beleid hebben ten aanzien van zonneparken en deze meestal niet zijn opgenomen in bestemmingsplannen dient rekening gehouden te worden met langere ontwikkeltijden (1-2 jaar) dan bij dak toepassingen (realisatie 6-12 maanden)

- In het kader van de bestemmingsplanwijziging en/of vergunningaanvraag wordt veelal ten minste indicatief onderzoek verwacht naar de aanwezige flora en fauna, invloed op de waterhuishouding en soms ook bodemverontreinigingen en archeologische waarden op de locatie in kwestie.
- Bij toepassingen buiten stedelijk gebied worden veelal ook eisen gesteld aan ruimtelijke kwaliteit (bijvoorbeeld hoogte, omvang, groene rand) of een inpassingsplan, inrichtingsplan gevraagd.
- Studies tonen aan dat hinder door spiegeling en/of flikkering geen kritisch aspect is dat de planvorming voor of locatiekeuze van een zonneweide zal beïnvloeden.
- Hoewel nog weinig gemeenten formele procedurele eisen stellen ten aanzien van maatschappelijk draagvlak , is dit voor een toenemend aantal gemeenten wel één van de belangrijkste aspecten om al dan niet planologische medewerking te verlenen aan een initiatief. Voorwaarde voor het kunnen aanvragen van SDE+ subsidie is dat voor een project de benodigde vergunningen zijn verleend.

- Schema RO-procedures voor zonnepark



BOR Besluit Omgevingsrecht

* mogelijkheid gedurende 6 weken tot indienen zienswijzen

** mogelijke tot beroep gedurende 6 weken na bekendmaking

Wanneer een zonnepark niet is opgenomen in bestemmingsplan zijn er twee gangbare routes:

1. Wijzigen bestemmingsplan en vervolgens reguliere omgevingsvergunningaanvraag
2. Uitgebreide procedure waarbij wijziging van het bestemmingsplan en vergunningaanvraag gecombineerd worden.

Naast deze gangbare routes maken gemeenten gebruik van afwijkmogelijkheden, binnen- en buitenplanse wijzigingen of tijdelijke afwijkingen. Deze procedures kunnen sneller zijn, de mogelijkheden hiertoe hangen af van bepalingen in huidige bestemmingsplannen en goedkeuring van de Raad.

In bijlage 3 worden deze procedures verder toegelicht.

Legeskosten voor wijziging bestemmingsplan en omgevingsvergunning

In de gangbare situatie zijn de kosten voor een bestemmingsplanwijziging per gemeente verschillend. De leges voor de omgevingsvergunning worden vaak berekend op basis van 2,5% - 2,8% van de totale investeringskosten of bouwkosten.

Verschillende gemeenten geven aan dat zij hiervoor vanwege specifieke ambities op het terrein van klimaat en energie een alternatief hebben geformuleerd:

- Kleine zonneparken tot bijvoorbeeld maximaal 15 of 100 kWp zijn legesvrij.
- Een vast laag bedrag (€ 160) voor huishoudelijk kleinverbruik.
- 50% kwijtschelding van de leges van de omgevingsvergunning.
- Maximeren van de leges op € 10.000.

- Alleen leges heffen over de bouwsom voor de stellages, niet voor de panelen zelf en andere voorzieningen.
- Een paraplu bestemmingsplan wijziging formuleren en alleen de reële kosten in rekening brengen.
- Een risicoloze uitgestelde betaling van de leges tot de SDE subsidie is toegekend.
- In Bronckhorst wordt 50% van de leges over de totale investering voor alle vormen van duurzame energie terugbetaald bij realisatie.
- De initiatiefnemer betaalt minder leges voor de omgevingsvergunning (bijvoorbeeld tot max van 15 kWp legesvrij en 50% met een maximum tot € 10.000 in Wageningen).
- Alleen leges heffing voor de draagconstructie (het bouwwerk niet zijnde gebouw) en niet voor investering van panelen (productie). Hier wordt vergelijk gemaakt met toepassing op daken waar achteraf vergunningsvrij (en dus legesvrij) panelen op mogen en de benadering van zonnepanelen als roerende goederen (Hof van Twente).

7. Aanbevelingen en voorbeelden in de praktijk

Bijlage 4 geeft overzicht van de diverse in deze publicatie aangehaalde afwegingskaders. De afwegingskaders, voor zover die er zijn voor zonneparken, gaan vooral in op fysiek-ruimtelijke inpassing. Diverse gemeenten geven aan behoefte te hebben aan meer maatschappelijk afwegingskaders. De volgende aanbevelingen uit de praktijk komen naar voren :

Aanzichten in plaats van luchtfoto's

Luchtfoto's geven vaak een vertekend beeld. Van boven ziet het landschap er geordend uit, terwijl het op de grond chaotisch oogt. Maak bij beleid en plannen gebruik van aanzichten en visualisatie vanaf het maaiveld in plaats van

plattegronden en visualisatie vanuit de lucht. Ervaar wat de ruimtelijke impact van een zonnepark is door deze te bezoeken. In Duitsland zijn reeds vele grootschalige parken gerealiseerd.

Wees bewust van de opgave

Maak als gemeente geen keuze voor klein of groot, stedelijk of agrarische ontwikkeling. In alle segmenten zijn initiatieven en projecten mogelijk en nodig om de doelen te halen. In buitengebied lijkt het makkelijker meters maken, tegelijk zijn dat ook de gebieden waar andere vormen van DE hun ruimte zoeken en maatschappelijk weerstand het grootst is. In stedelijk gebied, op daken, is zonne-energie breed geaccepteerd, maar soms moeilijker in te passen.

De dikwijls gekozen beleidslijn om eerst de daken vol te leggen en pas daarna ruimte te bieden aan kleine en daarna aan grote grondgebonden zonneparken is begrijpelijk maar biedt onvoldoende soelaas gelet op de termijn waarop de ambities moeten worden behaald. Naast bewustwording binnen gemeenten is van belang dat ook burgers hiervan bewust worden.

Maatschappelijk draagvlak

Wacht niet af of er zienswijzen op een plan komen, maar overleg met gemeente en andere belanghebbenden over uitgangspunten ten aanzien van ruimtelijk inpassing, maatschappelijk rendement of participatie (inhoudelijk mee mogen doen aan planvorming en/of financieel mee mogen genieten van financieel rendement)

Meer dan de energiedoelen kunnen zonneparken ook bijdragen aan andere maatschappelijk doelen, zoals versterken van de lokale economie, maatschappelijke samenhang en dynamiek en bewustwording bij burgers. In het

bijzonder lokale burgers verenigd in energie coöperaties ontwikkelen projecten met deze uitgangspunten.

Onderschat weerstand niet

Bij zonne-energie in het algemeen en ook grondgebonden zonneparken is het beeld dat maatschappelijk weerstand beperkt is. Onderschat de weerstand echter niet. Ook als er een groot maatschappelijk draagvlak is zullen er tegenstanders zijn.



Bijlage 1 Grondgebonden zonneparken met SDE+beschikking (SDE+ ronden 2014 en 2015, stand 1-1-2016)

Plaats	Aanvrager Naam	Naam locatie	Lokatie	Gerealiseerd
APPELSCHA	Zonneparken Nederland BV	Hilderberg eo, Appelscha	Hoofdweg	Nee
BALLUM	Zonnepark Ameland B.V.	Zonnepark Ameland	Strandweg 19	Ja
BERGEN	Zonneweide Bergen B.V.	Bergerweg t.o. nr. 80 Bergen	Tussen D574 en D736	Nee
BERGEN NH	Zonneweide Bergen B.V.	Bergerweg 127A TRAF te Bergen-NH	Bergerweg 127 -A	Nee
BREDA	Zonnewijde Cooperatie	Zonnewijde Breda	Grenssteen 1	Nee
BRUNSSUM	Gemeente Brunssum	14020 Oelovenveld	Sectie E, nr: 342, 343	Nee
DEDEMSVAART	***	***	***	Ja
DELFIJL	Sunport Delfzijl BV	Sunport Delfzijl	Farmsum, sectie N, nummer 1035	Nee
DONKERBROEK	Zonneparken Nederland BV	Schoolstraat, Donkerbroek	Schoolstraat	Nee
EELDE	Zonneparken Nederland BV	Groningen Eelde Airport, Daken	Vermeerweg 12	Nee
EERSEL	Rythovius College	Rythovius College	Bospoort 1	Nee
GARYP	Coöperatie "Energzy Koöperaasje Garyp" U.A.	Zonnepark Sectie I + II op vml. Vuilstortplaats Holweda Suma	Easterein 1 -Easterein	Nee
GARYP	Zonneparken Nederland BV	vml. Vuilstortplaats Holwerda Sumar/Garyp	Easterein 1	Nee
GELDERMALEN	Avri Solar B.V.	Grondstoffenpark Rivierenland - Project 1	Meersteeg 17 -a	Nee
GELDERMALEN	Avri Solar B.V.	Grondstoffenpark Rivierenland - Project 3	Meersteeg 17 -c	Nee
GELDERMALEN	Avri Solar B.V.	Grondstoffenpark Rivierenland - Project 2	Meersteeg 17 -b	Nee
GROENKAN	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	RWZI De Bilt	Groenekanseweg 189	Nee
GRONINGEN	Zonneparken Nederland BV	Stortplaats Woldjerspoor	Duinkerkenstraat 99	Nee
HAGESTEIN	Sunny Eggs Hagestein B.V.	Sunny Eggs Hagestein B.V., Autenasekade 8	Autenasekade 8	Nee
HARLINGEN	Coöperatie Zonnepark Harlingen U.A.	Zonnepark Harlingen	F00196	Nee
HAULERWIJK	Zonneparken Nederland BV	Hoofdweg, Haulerwijk	DKB K553 / DKB K1561	Nee

HAZERSWOUDE-DORP	Raedthuys Zon B.V.	Boomkwekerij Laurier	Voorweg 94	Nee
HENGELO	Warmtenet Hengelo B.V. i.o.	Europalaan 202	HGL01U 02005G0000	Ja
HENGELO (GLD)	Sunwatt De Kwekerij B.V.	NL Solarpark De Kwekerij B.V.	Sectie K, nr 4666, Sectie N, nrs 239, 240, 241	Nee
HOOGKERK	Gemeente Groningen	Zonnepark Westpoort	HKK02D 02068G0000	Nee
HOOGKERK	Hanergy Global Solar Power Group (Europe) B.V.	Westpoort- Fase 2, Groningen	Sectie A: 1, 89, 90, 91, 92, 104, 105, 112, etc. ... 2186	Nee
LEEWARDEN	Gemeente Leeuwarden	Zonnepark Hendrik Algraweg	Oostergoweg 7	Nee
LEEWARDEN	Provincie Fryslân	Hemriksein	K180	Nee
LEEWARDEN	VOF Windinl	NEWTONWEG 2 VO	Newtonweg 2	Nee
LOCHEM	Lochemenergie Zonnepark 1 BV	Zonnepark Aalsvoort West 1	Aalsvoort West sectie AB nr 218 ged.	Ja
MONSTER	Tikiplant V.O.F.	Waellandweg	Waellandweg 3 -B	Ja
NIEUWEGEIN	Stichting Waternet	Nieuwegein	Groenendael 6	Nee
OLDEBERKOOP	Zonneparken Nederland BV	Wolvegasterweg, Oldeberkoop	Hoofdweg	Nee
OOSTERWOLDE	Zonneparken Nederland BV	Houtwal, Oosterwolde	OTW D899 / OTW D1084	Nee
OOSTERWOLDE	Zonneparken Nederland BV	Pandringa, Oosterwolde	OTW D1782	Nee
PURMEREND	Alleco Solar Energy	Solar Campus Purmerend	PMRO sectie I, nummers 1153 en 334	Nee
SINT-MICHELSGESTEL	***	***	***	Nee
VENRAY	Stg. Beheer Sportpark S.V. Venray	Sportlaan 6, Venray	Zuidsingel 2	Ja
WAALWIJK	Eneco Solar, Bio & Hydro B.V.	Waalwijk Vernieuwing	Gansoyensesteeg 20	Nee
WASKEMEER	Zonneparken Nederland BV	Fenne, Waskemeer	Hoofdweg	Nee
	*** Geanonimiseerd vanwege art. 10, tweede lid, onder aanhef en letter e van de Wet openbaarheid van bestuur.			

Bijlage 2 Initiatieven voor grondgebonden zonneparken per provincie (uit diverse media)

provincie	Gemeente/instantie	Locatie	Locatietype	Grootte (ha)	Vermogen (MW)	Huis-houdens	planfase
Drenthe	Midden-Drenthe	Smilde, Leemdijk	industrieterrein	5,7		800	Ontwerp vergunning
Drenthe	Emmen	Rundedal	gemeentegrond bij tuinbouw	19	12		vergunningaanvraag ingediend mrt 2015, structuurvisie gereed (mrt 2016), afhankelijk van subsidie
Drenthe	Aa en Hunze (dorpsbelangen Gasselternijveenschemond)	Gasselternijveenschemond	buitengebied	1,5			gemeentebeleid gereed
Drenthe	Aa en Hunze (bewonersinitiatief)	Borkenveld in Annen	buitengebied	0,03			gemeentebeleid gereed , vergunning verleend
Drenthe	Coevoerden (gemeente/ energiecoop/ solarfields)	De watering	gemeentegrond	20		3000	vergunningaanvraag feb 2016
Flevoland	Lelystad	Vlotgrasweg 18					omgevingsvergunning ter inzage jan 2016
Friesland	Franerekadeel (Solarfields)	Naast industrieterrein Kie		10,3	8	2200	intentieovereenkomst initiatiefnemer met gemeente mrt 2016, afhankelijk van subsidie
Friesland	Weststellingwerf	Noordwoude	agrarisch	5			aankondiging gemeente bestemmingsplanwijzing
Friesland	Weststellingwerf	Wolvega	agrarisch	10			aankondiging gemeente bestemmingsplanwijzing
Friesland	Vlieland	terrein defensie	defensie	0,8		250	vergunning verleend feb 2016, afhankelijk SDE+
Gelderland	Overbetuwe	Elst	op water		1,3		vergunningaanvraag ingediend okt 2015
Gelderland	Lingewaard	tuinbouwgebied Bergerden	drijvend, gietwaterbassin	3			subsidie van Provincie Gelderland binnen op basis van minimaal 50 mensen die participeren
Gelderland	Duiven	Gansenoort 1, Innofase	bedrijventerrein		1		omgevingsvergunning verleend
Gelderland	Duiven	Gansenoort 2, Innofase	bedrijventerrein		0,9		omgevingsvergunning verleend
Gelderland	Tiel	A15	geluidscherm		0,3		omgevingsvergunning verleend
Gelderland	Apeldoorn	Zuidbroek					werving initiatiefnemers door gemeente
Gelderland	Achterhoek (AGEM)	boeren erven	boerderijstallen				initiatief

Gelderland	Zutphen	oude vuilstortplaats	vuilstortplaats				initiatief
Gelderland	Zutphen (Ecorus/Solar Green Point en cooperatie ZET Zonnepark Noordveen)	zonnepark Noordveen	sportpark	3,5	0,9	1500	Pc roos , bestemmingsplan gewijzigd
Gelderland	Beuningen	Ewijk	Naast azc	8	2,2	1300	Omgevingsvergunning verleend
Gelderland	Barneveld	De Glind	beschutting vrije uitloop kippen	4,5			initiatief
Groningen	Leek (powerfield)	Langs A7	braakliggende grond	20	15		goedkeuring provincie, gemeente past bestemmingsplan aan (okt 2015), afh. van SDE+
Groningen	Pekela	Doorsneeweg 45 (P2016.008)	industrieterrein				aanvraag omgevingsvergunning ingediend
Groningen	Eemsmond (groningen SEAPorts/solarfields)	Op de dijk ten zuiden van de Eemshaven, naast de Kwelderweg , tussen de rotondes N46 en N3	dijk		4,75	1300	voorbereiding vergunningsaanvraag dec 2015
Groningen	Veendam (powerfield)	op de grond van Dankers Bio Energy	buitengebied	39	27,8	8000	vergunning aangevraagd (sep 2015), nov 2015 gemeente besluit tot opstellen beleid alsvorens vergunning af te geven , afhankelijk SDE+
Groningen	Veendam (powerfield)	Aardappelbedrijf Avebe, industrieweg	buitengebied		7,3		Gemeente beraadt zich over beleid buitengebied
Groningen	Menterwolde (coop duurzaam Menterwolde)	vroegere crossbaan aan de Industrieweg in Zuidbroek.	gemeentegrond				pcroos leden werving , gemeente positief
Groningen	Hoogezand-Sappemeer(powerfield)	Hoogezand, noordkant A7	glastuinbouw bestemming	80	100		initiatief
Groningen	Stadskanaal	voormalig Phillipsterrein	industrie	6			initiatief

Groningen	Stadskanaal	Noorderdiep		2,5	1,5		bestemmingsplan gewijzigd
Groningen	Oude Pekela (solarfields)	aan de Aa-stroom	bedrijventerrein	2,8	2		initiatief
Limburg	Gennep	Heijnen, industrieterrein de brem	gemeentegrond		18,75		initiatief van gemeente en energiecoöperatie
Noord Brabant	Veghel	Zonnepark 'Korenstreek' langs A50 7500, A50, nabij op-/afrit Veghel	infra		1,8		Concept-bestemmingsplan en onderzoek naar verblinding en schittering gereed.
Noord Brabant	Moerdijk	Zevenbergen Oostrand	weiland	13			
Noord-Holland	Koggenland	Tuindewijde	buiten bbg	6			initiatief, vergunning in kader van Crisis en Herstelwet
Noord-Holland	Koggenland	Berkhout	buiten bbg	8,5			initiatief, vergunning in kader van Crisis en Herstelwet
Noord-Holland	Heerhugowaard	Middenweg 454	buiten bbg	12			initiatief
Noord-Holland	Bergen	Parkeerterrein Hargen aan Zee	buiten bbg	4			initiatief
Noord-Holland	Bergen	voormalig slibdepot- Oosterdijk Bergen	buiten bbg	nnb			initiatief
Noord-Holland	Bergen	Groeneweg MOB	buiten bbg	1			initiatief
Noord-Holland	Texel	Evertsekoog (RWZI)	buiten bbg	2			omgevingsvergunning in voorbereiding
Noord-Holland	Texel	Strandopgangen	buiten bbg	nnb	nnb	nnb	initiatief
Noord-Holland	Haarlemmermeer	Rijssenhout, langs A4	buiten bbg	1			ligt bij RvS VoVo toegewezen 18-09-15, mogelijk uitbreiden naar 4 ha
Noord-Holland	Haarlemmermeer	Rijnlanderweg	buiten bbg	26	14,9	4315	aanvraag omgevingsvergunning gepubliceerd Gshebben zienswijze ingediend. Naar ARO 29-9-15
Noord-Holland	Haarlemmermeer	ten zuiden van	buiten bbg	100	90		initiatief (past niet in gemeentelijk beleid)

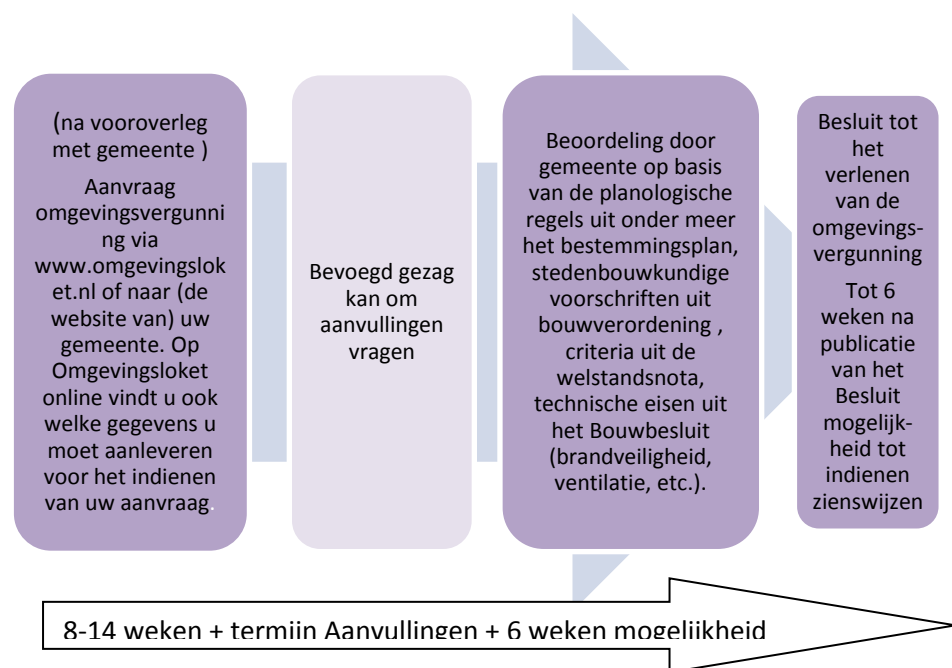
		Zwanenburg					
Noord-Holland	Langedijk	bedrijventerrein Breekland	binnen bbg	2			gerealiseerd (is inmiddels failliet)
Noord-Holland	Den Helder	Heldair	buiten bbg	8	5	3000	initiatief, in beleidsnota
Noord-Holland	Den Helder	Kooy	binnen bbg	8	4,8	nbn	in beleidsnota
Noord-Holland	Den Helder	De dogger	binnen bbg	nbn	nbn	nbn	in beleidsnota
Noord-Holland	Velsen	Wijkertunnel					initiatief
Noord-Holland	Hollands Kroon	Oude Landertocht (NUON)	buiten bbg	16-18	dec-38	3300-10000	initiatief
Noord-Holland	Hollands Kroon	Koggenrandweg (afvalzorg)	buiten bbg	3		700	initiatief
Noord-Holland	Hollands Kroon	Wierweg 7	buiten bbg	6,25			initiatief
Noord-Holland	Hollands Kroon	Agriport	buiten bbg	nbn	1		initiatief ?
Noord-Holland	Hollands Kroon	Zonnepark Wieringermeer (windunie)	buiten bbg	34	34	10000	initiatief
Noord-Holland	Schiphol	P3	buiten bbg	nbn	nbn	nbn	
Noord-Holland	Medemblik	Tripkouw	binnen bbg?	3	2	nbn	initiatief
Overijssel	Wierden	Weuste Noord	industrieterrein braak	4,7			initiatief gemeente
Overijssel	Raalte (Endona)	Heeten	agrarisch, gemeentegrond	3	1,8		vrijstelling E-wet
Overijssel	Kampen	Ijsselmuiden (powerfield)	gemeentegrond	12,8	8,8	2500	vergunning aangevraagd, afhankelijk SDE+

Utrecht	De Ronde Venen	Ten westen langs A2, ter hoogte Abcoude	agrarisch	2			RvS bestemmingsplan zonnepark Abcoude geschorst (okt 2013)
Utrecht	Eemnes	Eikenlaan, wakkerendijk en A1	langs infra	7			initiatief van gemeente
Zeeland	Tholen	Ceresweg, oesterdam (energiebedrijf Delta)	akkerland	23	18		vergunning verleend juni 2015
Zeeland	Reimerswaal	Reimerswaal		8			
Zeeland	Middelburg	torenweg (zonneparken Ned.)					
Zuid Holland	Leiden	Tunnelbuis verdiepte A4 leiden-Leiderdorp	infrastructuur		1,8		
Zuid-Holland	Dordrecht	De staart, stortplaats Craijstein	stortplaats		2,5		ontwerp bestemmingsplan ter inzage mrt 2016
Zuid-Holland	Rotterdam	langs A20, ter hoogte van de wijk Nieuw Terbregge	infra			150	vergunning rond
Zuid-Holland	Rotterdam(Rijkswaterstaat)	Maasvlakte, Slufter	water	250	85		pilot, initiatief
Zuid-Holland	Oud-Beijerland	hoekse waard-heienenoord	bedrijventerrein	nnb			initiatief
Zuid-Holland	Barendrecht	bij afrit vaanplein A15	onderhoogspanningsleiding	3100 m2	0,4		gemeente ondersteunt initiatief

Bijlage 3 - RO procedures voor een zonnepark

Reguliere procedure aanvraag Omgevingsvergunning

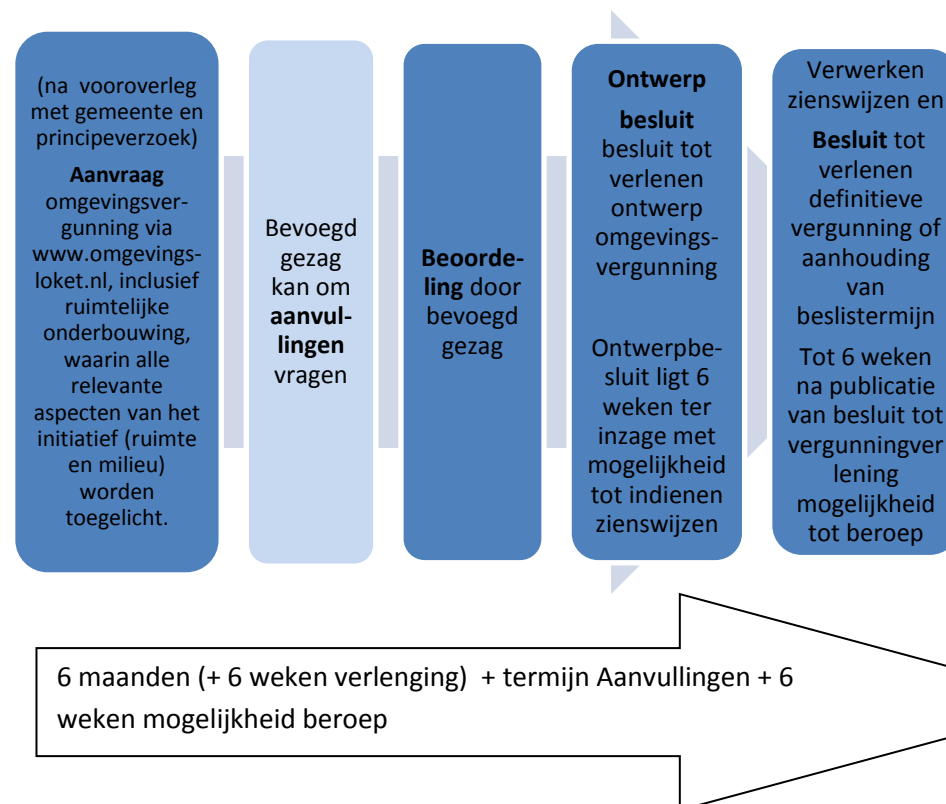
Bij de reguliere omgevingsvergunning is de beslistermijn maximaal 8 weken. Binnen die acht weken kan het bevoegd gezag beslissen om de termijn eenmalig met zes weken te verlengen. Als aan een aanvraag iets niet klopt of ontbreekt kan verzocht worden om aanvulling. Gedurende de aanvullingstermijn wordt de beslistermijn opgeschort.



Uitgebreide procedure

Complexere aanvragen via de uitgebreide route verlopen in maximaal 6 maanden. Binnen acht weken kan het bevoegd gezag beslissen om de beslistermijn eenmalig met zes weken te verlengen. Daarnaast kan bevoegd gezag besluiten de beslissing aan te houden, waarmee de beslistermijn wordt opgeschort.

Door de uitgebreide voorbereidingsprocedure te doorlopen wordt het mogelijk een omgevingsvergunning te verlenen waarin in afwijking van het geldende bestemmingsplan gronden mogen worden bebouwd of gebruikt.



- Bij reguliere aanvraag omgevingvergunning moet bevoegd gezag besluit nemen tot al dan niet verlenen van de vergunning. Bij geen besluit en publicatie geldt dat de omgevingsvergunning van rechtswege is verleend.
- Bij uitgebreide procedure kan het bevoegd gezag het besluit ook aanhouden en is in het geval het bevoegd gezag (niet tijdig) een besluit bekend maakt geen sprake van vergunningverlening.

Wijzigen bestemmingsplan of beheersverordening

Bestemmingsplannen kennen een maximale geldigheidsduur van 10 jaar. Bij opnieuw vaststellen van een bestemmingsplan of beheer verordening kunnen gemeenten de bestemming zonneparken opnemen en eventueel daarbij horende ruimtelijk regels.

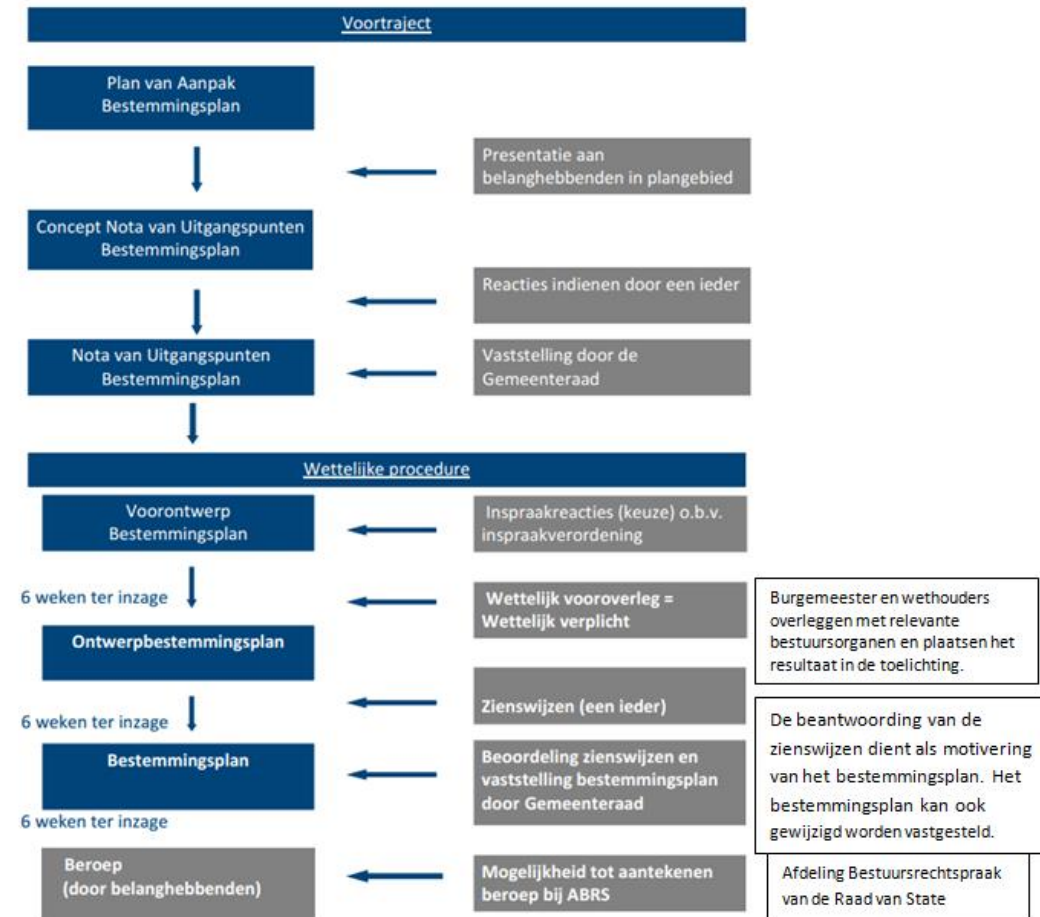
Ruimtelijke ontwikkelingen kunnen aanleiding zijn om sneller een bestemmingsplan of beheer verordening van een gebied aan te passen of daarin een afwijkingsmogelijkheid op te nemen.

Bij grotere grondgebonden zonneparken zal in veel gevallen eerst een bestemmingsplan wijziging nodig zijn alvorens conform de reguliere procedure een omgevingsvergunning verleend kan worden.

Net als bij de uitgebreide procedure bent u als initiatiefnemer afhankelijk van de planologische medewerking van de gemeente.

Schema: Wijzigen bestemmingsplan

- Het voorbereidingsbesluit staat niet in het schema. Dat is een aparte procedure, deze staat in artikel 3.7 Wro.



- Het besluit tot het geven van een reactieve aanwijzing staat niet in het schema. De reactieve aanwijzing is mogelijk op basis van artikel 3.8, lid 6, artikel 4.2, lid 1, en artikel 4.4, lid 1, Wet Ruimtelijke Ordening.

- Het vaststellingsbesluit treedt in werking op de dag na het aflopen van de beroepstermijn, tenzij er een verzoek is om voorlopige voorziening tijdens de beroepstermijn .
- Bij beroep of verzoek om voorlopige voorziening zendt de gemeente raad belangrijke stukken en een verweerschrift aan de bestuursrechter. De bestuursrechter kan de gemeenteraad ook oproepen ter zitting te verschijnen. De rechter moet binnen 12 maanden na binnenkomst beroepschrift beslissen.

Bijlage 4 – Ruimtelijke kaders zonneparken bij gemeenten en provincies

gemeente / provincie	document/bron	omschrijving afwegings/toetskader	status	te doorlopen procedures	voorkeurslocaties / uitsluitingsgebieden	binnen stedelijk gebied	buiten stedelijk gebied	tijdelijk bestemmen
gemeente Groningen	Gunninger Power(gemeente ontwikkelt mee)		gemeente medeinvesterder	omgevingsvergunning				
Achterhoekse gemeenten	beleid in ontwikkeling/conférentie, eigenaren vrijkomende boerderijen onder leiding van AGEM	sted.ontwikkeling, sted alternatief voor sloop schuren,zonnevelde n op bouwvlakvan boerderij mag, soort rood voor rood regeling,dubbelbestemmen mogelijk maken wordt in bestemmingsplan aan gewerkt	proactieve gemeente, deelneming in AGEM, afd Duurzaamheid met RO	omgevingsvergunning als best.plan, onderzoek inpasbaarheid, berekenen business plan en vergunningaanvraag, legeskosten 2,5%bouwkosten met 50% teruggave	stedelijke ontwikkeling, op gesloopte stallen van gestopte boeren	nee, wel slopen oude stallen en zon-PV op bouwperceel erf	ja op erf (bouwvlak)	nee
Barendrecht	document RWS	De gemeente heeft een belangrijke rol om er voor te zorgen dat het bestemmingsplan een aanpassing krijgt voor het nieuwe gebruik.			stedelijk			Ja, bijvoorbeeld braakliggende grond of industrieterrein
Bronckhorst	enkele voorwaarden	(voormalig) bouwvlak	3 plekken in best.plan opgenomen per wijzigingsbevoegdheid	omg vergunning (=sneller) met ruimtelijke onderbouwing	stedelijk: voormalig warme grond, sportpark	voornalig warme grond, sportpark	mag niet op landbouwgrond	nvt: zonnevelden zijn langdurig
Brummen	notitie	toelichting ruimt. Kwal+Milieu	geen	uitgebreide omg. Verg.	stedelijk: vuilstort / mag niet op agr.	Mag wel	nee	?
Den Bosch	Ruimtelijke Structuurvisie Stad tussen Stromen2014				zuinig, flexibel en meervoudig ruimtegebruik, eerste prioriteit in de stad, vervolgens aan de stad en, als het echt niet anders kan, aan de randen van de stad.			

Den Helder	nota zonneparken	ja	ja, maar niet overal	tijdelijke omgevingsvergunning of afwijkingsprocedure best.plan	stedelijk en pauzelandchap	bedrijventerreinen	pauzelandchap	ja, op pauzelandschappen
Duiven	plan initiatiefnemer			bestemmingsplan wijziging en omgevingsvergunning aanvragen				
Eindhoven	geen	op een veld altijd bouwvergunning. Als plan in strijd met bestemmingsplan, kan de gemeente soms afwijken van bestemmingsplan in de vorm van een ontheffing.	geen	veldinstallaties moeten een contract sluiten met betrekking tot de gebruiksduur en op breken installatie.				
Goeree Overflakkee	gerealiseerd project, landschapper laten ontwerpen aan inpassing, nieuwe projecten traject met Provincie ZH , gaan ze nu mee beginnen.	landschap, specifiek op zichtbaarheid en randen, maar zien het als maatwerk	geen generiek beleid, meedenkend met initiatiefnemers	nog niet helder, zijn zoekende , weten nog niet welk	zonneparken worden niet op voorhand als stedelijk gezien, maatwerk, voorkeurslocatie op de minder productieve gronden		op niet interessante gronden die agrarisch zijn	ja, 25 jaar
Haarlemmermeer	locatie visualiseringsdoc, Eney park Zwanenburg	productie met dubbelbestemming kleinvee		nieuw recreatie natuur park en schaamgroen	onder de rook van startbanen Schiphol			
Hof van Twente	Beleidsnota grootschalige duurzame energiebronnen;	er wordt gestreefd naar meervoudig ruimtegebruik, + niet gerealiseerd op	grootschalige productielocaties vrijeveldopst	buiten het bestemmingsvlak in buitengebied, dan wel buiten het bouwvlak	zonnepark heeft een stedelijke uitstraling: aansluiten van zonneparken bij		medegebruik en waar mogelijk meervoudig gebruik	kan niet vanwege uitspraak Raad van State

	voortkomend uit: "Routekaart naar een energieneutraal Hof van Twente in 2035"	gronden die in eigendom zijn van de agrarische of toeristische sector	ellingen voor zonnepanelen die niet binnen de huidige regelingen vallen	zijn bouwwerken toegestaan met een maximale hoogte van 1,5 meter. Plus een buitenplanse afwijkingsbevoegdheid : 10 meter en maximaal 50 m2 naast gebouw	bestaand stedelijk gebied			
Lemelerveld	beleid in het BP buitengebied vastgelegd. parken in buitengebied alleen aansluitend aan kom	geen specifieke aandachtspunten, misschien schittering omdat dat als bezwaar wordt genoemd	gemeente is voorstander, maar alleen bij kom. Niet in buitengebied	omgevingsvergunning voor afwijkend gebruik of voor tijdelijk afwijkend gebruik (10 + 5)	grond van gemeente. Relatief prettige situatie.	tegen bebouwde kom		ja oorspronkelijke insteek was vergunning voor 15 jaar (10 + 5)
Lingewaard	rapport Royal Haskoning DHV + Structuurvisie Lingewaard 2012 - 2022	duurzame inrichting en daarmee ook zuinig ruimtegebruik, glastuinbouwconcentratiegebied, drijvende zonnepark betreft een gebruik als nevenfunctie	niet	geen kruimelgeval, uitgebreide procedure omgevingsvergunning nodig incl. Ruimtelijke onderbouwing + een Verklaring van geen Bedenkingen	stedelijk, voorkeurslocatie op bestaand gietwaterberging. Voor de glastuinbouwsector zou het opwekken van duurzame energie een dominantere rol kunnen spelen.	ja	ja, glastuinbouw concentratiegebied	nee
Lochem	geen	ruimt. kwal.	alleen voor kleinsch.	omg.verg.+ buitenplanse afwijking (kruimelgevallen)	stedelijk: tijdelijke bestemming / mag niet op agr.	mag op industrieterreinen	nee	ja, gerealiseerd
Middelburg	Middelburgse Visie Milieu (MVM) 2013-2018 en ruimtelijke onderbouwing projectplan		duurzaamheidsbeleid	verklaring van geen bedenkingen + Uitgebreide voorbereidingsprocedure plus een omgevingsvergunning voor afwijken van het	stedelijk: slib- en baggerdepot wordt afgebouwd	ja 3x		

				bestemmingsplan.				
Oldebroek	initiatief raadsvoorstel voor onderzoek		nog niet					ja
Raalte	beleidsnota Visie RaalteDuurzaam 2050					langs rondweg		
Twenterand	ruimtelijk inpassingsplan duurz.energie	landschapstype	hard en nieuw	omg. Verg. + opnemen in nieuw best plan	Stedelijk, geen voorkeurslocaties / mag niet op agr.	braak + bouwgrond	landschapstype	nee
Utr. Heuvelrug	raadsvoorstel	nee lijst + landschap, natuur en cultuurhistorie	hard en nieuw nog niet af	afwijkingenbeleid aanpassen	stedelijk, vrijgeven als kleine omvang; groot op bouwvlak niet voorstelbaar / mag niet op agr.	kan	2x uitzonderingsgebieden	?
Veghel	plan initiatiefnemer			procedures voor de realisatie park opstarten				
Voorst	beleidsuitgangspunten (kaderstellend/kans van slagen)	landschapstypen	uitsluitingsgebieden vastgesteld	omg vergunning, wijziging best plan kost 5500-6000 €	Stedelijk, geen voorkeurslocaties / buitendijks en GNN uitgesloten	1x aan rand dorp	1x buiten uitsluitingsgebieden	?
Wageningen	raadsvoorstel	nee	korting leges	uitgebr. Omg. Vergunning	stedelijk: dichtbij bebouwing	ja	?	?
Waterland	conceptbrief college	Besloten wordt niet mee te werken aan het verzoek voor het aanleggen van een zonnepark in De Purmer en in te stemmen met de voorgelegde conceptbrief.						
Weststellingwerf	bestemmingsplan	bestemming agrarisch Functieaanduiding specifieke vorm van bedrijf zonnepark	in bestemmingsplan vastgelegd, geen	vergunningsvrij	niet stedelijk, geen voorkeurslocaties vastgelegd, voorkeur wel tegen kern aan		het blijft agrarisch gebruik	niet tijdelijk, maar het bp geldt voor 15 jaar

			stedelijke ontwikkeling wel tegen kern aan.					
Westvoorne	interview Prinsenstee Holding Jan Varekamp	Sted. ontwikkeling, niet opgenomen in bestemmingsplan , er is meer dan genoeg plek voor uitbreiding glastuinbouw. Andere bestemming zou wel kunnen.	gemeente positief, in overleg met provincie, faciliterend	gewone procedure bestemmingsplan wijziging met uitgebreide omgevingsvergunning aanvraag	stedelijk, maar in kassengebied zou kunnen als een nieuwe vorm van energieopwek na WKK (die zijn gestopt)		ja, in kassengebied dubbelbestemmingen: energie, caravan opslag is lastiger	nee
Zutphen	ruimtelijk kader zonnevelden in ontwikkeling, maar noordveen proef eerst uitvoeren, brochure, Bron Solar Marnix van Os	nee, over eigen grond , geen beleidskader maar komt eraan over afscheiding, hoogte, hoeveel panelen	meer duurzame energie en gebruik braak liggende terreinen, pro-actief beschikbaar stellen grond	best. pl. wijziging , omgevingsvergunning uitgebreid, aanbesteding grond, inrichtingsplan , draagvlak onderdeel procedure	stedelijk: sportveld, oude vuilstort, industrie en voormalig sportpark, grondpositie van de gemeente eerst, maatschappelijk rendement en financieel rendement voor de gemeente	ja, sportveld of voormalige vuilstortplaats, braakliggend bouwterrein	nee	enkele locaties, ja
Drenthe	Actualisatie Omgevingsvisie Drenthe 2014	'Grounds for Change-filosofie': samenleving moet wennen aan moderne energielandschappen via ons energieprogramma, bijvoorbeeld op basis van Green Deals,zonneladder	ruimtelijk kader werken we nog verder uit	lokale inpassing, in sted. Gebied aanvrager motivatie waarom geen gebouw toepassing. Buiten bestaand stedelijk gebied alleen met breed maatschappelijk draagvlak en betrokkenheid directe omgeving	Grootschalige energiesystemen moeten in onze optiek geconcentreerd worden op daarvoor aangewezen locaties, bijvoorbeeld op de bedrijventerreinen Bargermeer in Emmen, Europark in Coevorden en nabij Attero in Wijster.			ja, bedrijventerreinen en woningbouwlocaties die op korte tot middellange termijn geen invulling zullen krijgen

Flevoland	Nieuwe Omgevingsvisie Flevoland (OVF)	strategisch plan voor de leefomgeving in de maak						
Fryslân	Ruimtelijk beleid + verordening	sted ontwikkeling aan rand dorp of stad, 2015: 7 MW op 2 zonneweides.2020: 25-50 MW op zonneweides, in bestemmingsplan, mits gekoppeld blijft aan de bebouwde omgeving.	proactief , afd. RO	uitvoering afwegingskader, omgevingsvergunning, lands. Kwaliteit, inpassingsplan (voor uitzicht), inrichtingsplan, draagvlak onderdeel procedure (eigen, collectief)	inbreiden vóór uitbreiden	rand stedelijk gebied, geen solitaire parken in het weiland, voor eilanden uitzondering	rond bestaande infrastructuur	ja via best plan 10 jaar , via crisis herstel 15 jaar
Gelderland	interne ambtelijke notitie	stedelijke ontwikkeling , nog geen beleid , niet in gebieden voor bedrijfstypen (glastuinbouw bv), RO bedrijfstypen en landschapstypen, landschapinpassing vereist	provincie proactief, RO met duurzaamheid, nog niet in bestemmings plan	afwegingskader, omgevingsvergunning		bedrijventerreinen	ja	ja, bedrijventerreinen
Groningen	ontwerpvisie omgevingsvisie en -verordening	sted. Ontwikkeling, niet in buitengebied mits, bezig met een inventarisatie naar geschikte locaties, eerst in stedelijk gebied,inpassings plan vereist en passen binnen stedenbouwkundige en landschappelijke structuur	proactief: doel 300 MW zonPV in 2020 , afdeling RO, niet in bestemmings plan op enkele uitzonderingen na	stimuleren wij het opwekken van zonne-energie, onder andere in zonneparken (zonnepanelen op de grond).	lieft in of nabij stedelijke gebied	bij voorkeur in stedelijk gebied en aan rand stedelijk gebied	Geen zonneparken in buitengebied, tenzij ongeschikt voor agrarische doeleinden, natuurontwikkeling of recreatie	ja tot max 25 jaar,op (nog niet ontwikkelde) (delen van) bedrijventerreinen en woningbouwlocaties alleen toestaan op tijdelijke basis

Noord Holland	ruimtelijk afwegingskader voor zonPV	sted. Ontwikkeling, voorkeur voor zon op dak , onder voorwaarden op grond als tijdelijke functie , in bestemmingsplan als binnen BBG(bestaand bebouwd gebied) , ladder voor duurzame verstedelijking, Leidraad Landschap en Cultuurhistorie	definitief	afwegingskader, omgevingsvergunning met inrichtingsplan, beeldkwaliteitsplan	op braakterrein en meervoudig gebruik, niet in hoge natuur- of landschapswaarden zoals Natuurnetwerken (NNN), weidevogelleefgebied en bufferzones	ja	onder voorwaarden, zonne-energie bij wegen, spoorwegen, kanalen, dijklichamen (vliegveld) is in principe mogelijk	ja
Noord-Brabant	Energieagenda van Noord-Brabant 2010-2020	provincie wil door gerichte investeringen de clustervorming en daarmee de economische kansen bevorderen	economie en duurzaamheid					ja, het tijdelijk of herbestemmen van toekomstige bedrijventerrein met zonnevelden mag
Overijssel	Omgevingsvisie Overijssel	Transitie naar duurzame energiehuishouding en vermindering van de CO2-uitstoot (Energiepact Overijssel); in 2020 een aandeel van 20 procent duurzame energie is gerealiseerd	Beleid ruimtelijke inpassing updaten, pilot grootschalig	De gebiedsgerichte aanpak: lokale gemeenschappen (dorp of wijk) met steun provincie zelf de planontwikkeling Bij instemming van de gemeente, werkt de provincie mee (ruimtelijk beleid en financieel).	Zonne-energie vindt haar toepassing vooral in combinatie met bebouwing.project Energielandschappen Overijssel leren wij of en hoe grootschalige zonnevelden ingepast kunnen worden in stedelijk en landelijk gebied	enkele pilots voor zonnevelden mogelijk maken, Mits passend binnen beleid ruimtelijke kwaliteit,	enkele pilots voor zonnevelden mogelijk maken, Mits passend binnen beleid ruimtelijke kwaliteit,	Energieprojecten op braakliggende terreinen zijn zichtbaar, zoals zon-PV

Zeeland	Kadernota herziening omgevingsplan 2012-2018	geen wildgroei, grootschalig in het landelijk gebied sluit niet aan bij het traditionele karakter van het landelijk gebied, productie (voor eigen gebruik in landbouw) op bouwvlak, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van provinciaal belang worden versterkt of gewaarborgd.	in bestemmingsplan : planologische bestemde woningbouw, bedrijventerrainen niet langer bruikbaar, op de bestaande bedrijventerrainen en zeehaventerrainen, op gronden binnen bbg	met 3x pilots nader onderzoek over hoe en waar, nog een pilot: deur zit niet op slot, voorlopig "opbouwend" beleid, Indien de behoefte aan (duurzame) energie niet structureel op andere wijze kan worden ingevuld: dan alsnog zonnevelden buitengebied	in of nabij stedelijk, aantal oa Schouwen-Dyveland > 3 ha + op Tholen (20 hectare) en in Reimerswaal (8 hectare): 3 pilots: Reimerswaal, Tholen en Middelburg, uitsluiting waardevolle landschappen, zoals aangewezen in de VRPZ en de gebieden van Het Natuurnetwerk Zeeland	ja	ja op bouwvlak	ja
Zuid Holland	visie ruimte en mobiliteit 2014	onbebouwde ruimte een schaars en waardevol goed is, is een terughoudende benadering, vorm van aanpassing dan wel transformatie van het landschap, richtlijnen vanuit ruimtelijke kwaliteit	proactief	actief faciliteren en ondersteunen stimulerende benadering voor de bebouwde ruimte	onder voorwaarden wel ruimte bieden voor 'bottom up'-initiatieven, meervoudig ruimtegebruik door benutting van bebouwing, agrarische bouwblokken, infrastructuur, voormalige stortplaatsen en (nader te bepalen) restruimtes	is mogelijk	onder voorwaarden in de onbebouwde ruimte	ja, tijdelijke zonnevelden in het buitengebied kan



